

Gintli Tibor

AZT IDEGENSÉG SZÍNREVITELÉNEK ELJÁRÁSAI MÓZES ATTILA ELBESZÉLÉSEIBEN

Az idegenség élményének megjelenítése Mózes Attila elbeszéléseinek visszatérő és meghatározó sajátossága.¹ Ennek a tapasztalatnak két különböző aspektusát vizik színre szövegei: egyrészt kirekesztettségként mutatják meg, azaz elszenvedett állapotként, másrészt a kívülről tudatosan vállalt pozíciójaként,² amely egyfajta függetlenséget, sajátos szabadságot biztosít, melynek azonban ára van: az érzelmi kapcsolatok végletes elszegényedése.

Mózes Attila prózájában véleményem szerint öt narratív eljárás jut jelentős szerephez az idegenségtapasztalat megjelenítésében: 1. szereplői pozíciók, 2. szereplői viselkedésmódok és érzelmek, 3. elidegenítő hatású testleírások, 4. a környezet megjelenítése, 5. alkalmazott és áthangolt műfaji kódok. Terjedelmi okokból közülük most csupán kettőről, a szereplői pozíciókról és viselkedésmódokról fogok szólni.

Az idegenség élményének megjelenítése a szereplők pozicionálásán keresztül alapvetően kétféle módon valósul meg Mózes Attila prózájában. Ezek egyike a leginkább kézenfekvő narratív séma alkalmazása: a főhős új, ismeretlen közegbe kerül, az ottani zárt közösség nem fogadja be, és mindvégig gyanús idegenként kezeli. Ebben az esetben a szereplő kirekesztettségérzetének közvetítése révén valósul meg a diegetikus világ idegenségének megjelenítése. A másik jellegzetes szereplői pozíciót ezzel szemben az jellemzi, hogy a történet főhőse bennszülöttje, őslakosa a bizarr, szokatlan vagy félelmetes világnak, amelynek különleges voltát maga nem érzékeli, de az olvasó a maga normalitásról alkotott kognitív elképzelései alapján a diegetikus világban uralkodó viszonyokat különösnek és nyomasztónak látja.³

- 1 Mózes Attila életművéről írott monográfiájában Antal Balázs is kitér az idegenség atmoszférájának szerepére a szerző novellásköteteiben. Vö. ANTAL Balázs, *Történet polnyi könyvvél: Mózes Attila írói világa*, Lector, Marosvásárhely, 2019, 36, 39, 80.
- 2 Ez az egyik aspektusa annak a között-tudatnak, amelyről Vásárhelyi Géza írt az *Úvegcsendélet* című kötetről szóló recenziójában. Vö. VÁSÁRHELYI Géza, *Kamaszváltozatok*, Igaz szó 1983/6., 513–514.
- 3 Ezt a változatot Marosi Péter egykorú kritikájában pontosan jellemezte, amikor így fogalmazott: „[A narrátor] úgy beszél abszolút természetellenes körülményekről és

Mózes Attila jelentős elbeszéléseinek többsége a kívülről érkező idegen szereplői pozíciójára épülő narratív szerkezetet alkalmazza. A *Történet falkányi kutyával* és a *Füstkorom* című műve egyaránt ezen a szituáción alapszik. Az előbbi autodiegetikus elbeszélője önmagát egyfajta vándor szerepkörben láttatja, akinek munkaköréből adódóan állandó lakhelye az ő szavaival élve: a kabátja és a zakója, aki csak heteket, legfeljebb hónapokat tölt egy-egy állomáshelyen. A névtelen narrátor elbeszélésében az idegenség mindkét – az önként vállalt és a kényszerűen elszenvedett – aspektusa szerephez jut. Önjellemzése arra enged következtetni, hogy óvakodik közeli kapcsolatba kerülni a helybeliekkel: „[I]gyekszem kitapasztalni a bennszülöttek szokásait, de mindig olyan távolságból, hogy csak az ő szavaik érhessenek el hozzám, én csupán néző lehessenek [...]”.⁴ Azon az állomáshelyén azonban, ahol az általa elbeszélte történet játszódik, olyan eseményeket kell átélnie, amelyek a távolságtartásnak ezen a számára kényelmes formáján messze túlmennek, ezért ez az újfajta idegenségtapasztalat szorongást és félelmet vált ki belőle. A *Füstkorom* főszereplője kiküldöttként érkezik az idegen városba, akárcsak Kafka földmérője, ahol minden igyekezete ellenére képtelen közel kerülni a helyiekhez. Csak a megfigyelésre és szórakoztatására kirendelt félprostituálttal kerül közelebbi kapcsolatba, de a közvetlenség, a nyíltság ebből a viszonyból is hiányzik: „[Elvirának] nem voltak titkai [előtte], mégis titokzatos maradt, mert az egyetlen élőlény volt a városban, akit a kiküldött félig ismert. De csak félig, s ezért még titokzatosabbnak tűnt.”⁵

A *Napnyugati vándorlás* autodiegetikus narrátorának pozíciója összetett képletet mutat. A fehér bőrű, szőke fiatalember vándorcigányokhoz csatlakozva szülővárosába tart. Nem kényszerből cselekszik így, vonzódik a romák független életmódjához. A cigányok ugyan megtűrik maguk között, de mindvégig idegennek tekintik, szinte átnéznek rajta, mintha nem is létezne, folytonosan éreztetik vele, hogy nem tartozik közéjük. A szereplői elbeszélő viszonyulását a vonzódás, az idegenségérzet és az azzal járó szorongás egyformán jellemzi. A *Tükörtánc* főhőse egy újabb szereplői pozíciót, a közösséget egykor

a belőlük fakadó konfliktusokról, mintha ezek a legtermészetesebb körülmények és konfliktusok lennének.” MAROSI Péter, *Egyetlen életérzésből kilenc elbeszélés*, Utunk 1982/48., 2.

4 MÓZES Attila, *Történet falkányi kutyával* = Uő., *Átmenetek*, Kriterion, Bukarest, 1978, 89–90.

5 MÓZES, *Füstkorom* = Uő., *Füstkorom. Történetek ellenfényben*, Kriterion, Bukarest, 1984, 204.

önszántából elhagyó, s ezért az ottmaradók szemében renegátnak mutatkozó, visszatérő hős típusát képviseli. Lökös Egy ikertestvére állítólagos öngyilkosságáról értesülve szülővárosába utazik, hogy eltemesse Lökös Kettőt. A holttesten azonban furcsa sérüléseket észlel, ezért mindinkább megerősödik gyanúja, hogy gyilkosság történt, s testvérét valószínűleg az a bűnözői kör ölte meg, amelynek egykor – mielőtt elhagyta a várost – ő maga is tagja volt, akárcsak testvére. A mérnökke vedlett egykori vagányt a banda tagjai és a rendőrség egyaránt gyanús figurának tekinti, akit mielőbb a városon kívül szeretnének tudni. Lökös Egy maga is idegennek érzi az időközben átalakult várost, bár jól ismeri a helyi közepsúlyú bűnözők világát és annak törvényeit. Nyomozása során meglehetősen biztonsággal alkalmazza az egykor elszakított magatartásformákat, azaz működésbe lép személyisége elfeledtnek hitt rétege, ugyanakkor nem érzi otthon magát egykori társai között, a régi galerinek pedig esze ágában sincs őt visszafogadni. Miután Apu, a helyi alvilág főnöke végül közli vele, hogy ő ölette meg Lökös Kettőt, mert kettős ügynökként a rendőrségnek is dolgozott, Egy légüres térbe kerül. Elutazik a városból, ezzel maga mögött hagyja egykori identitását, ugyanakkor ikertestvére halálának körülményeit megismerve nem azonosulhat maradéktalanul a civil mérnök identitásával sem, hiszen másik énjét egy alvilági leszámolás során vesztette el, melynek a zsványbecsület értelmében vett „jogosságát” kénytelen volt maga is belátni.

Érdemes felhívni a figyelmet arra, hogy az imént említett elbeszélések közül kettő esetében a szereplői pozíciót hatványozott idegenség jellemzi. A *Napnyugati vándorlás* szöke fiatalemberét a romák nem fogadják be, de nem tartják maguk közül valónak a „fehérek” sem. Amikor az egyik útba eső faluban vizet kér egy öregasszonytól, az felháborodva utasítja vissza azt, amit a településen szétszédő üstfoltozó romáktól sem tagadott meg. Dühét éppen az kelti fel, hogy a fiú „fehér ember létére” a romák életformáját választotta. Lökös Egyet nemcsak a helybeli alvilág figyelő gyanakvással, hanem a rendőrség is. A banda tagjai attól tartanak, hogy a gyilkosok kilétét megismerve, bosszút áll, a rendőrség pedig azt feltételezi, hogy mindig is kapcsolatban maradt bűnöző ikertestvérével, s valójában sohasem adta fel korábbi életmódját. Lökös Egy ráadásul úgy érzi, hogy az egész város őt figyelő, nemcsak Apu csapatának tagjai, nemcsak az olyan félvilági alakok, mint Tüdőrózsi, az öregedő prostituált vagy Egérke, az alvilág gnóm informátora, hanem a civilek is.

A szereplői viselkedésmódokat vizsgálva feltűnő a szokatlan reakciók és magatartásformák gyakori előfordulása. Az egyik visszatérő jelenség a szereplők szenttelen magatartása, illetve az érzelmi reakciók elmaradása olyan helyzetekben, amelyekben az olvasó az általánosan elfogadott normák szerint az empátia, az érzelmi bevonódás vagy a részvét megnyilvánulásaira számítana. A *Történet falkányi kutyával* szereplői elbeszélőjét alkonyatkor üldözőbe veszik a falu falkába verődött kutyái, amelyek fantasztikumba hajló metamorfózisuk során szinte démonikus alakot öltenek. Az elbeszélő menekülése közben érzékeli, hogy a helyiek a házak függönyei mögül figyelemmel kísérik ezt a horrorisztikus hajszát, és értetlenül áll afölött, hogy eszükbe sem jutott beavatkozni, holott nyilvánvalóan életveszélyben volt: „csak azon csodálkoztam, hogy a falusiak nem siettek a nyilvánvalóan bajba jutott idegen segítségére”.⁶ Az *Egy történet vége* alaphelyzete arra épül, hogy az élettársa ellen gyilkossági kísérletet elkövető Kondor nevű szereplő, büntetését letöltve kiszabadul a börtönből, és meglátogatja egykori áldozatát. Ebben a kényes helyzetben egyáltalán nem viselkedik elfogódottan: „olyan nyugodtan nyomta meg a csengőt, amilyen nyugodtságot csak a szenttelenség kölcsönözhet az embernek”.⁷ Egykori áldozatából sem vált ki intenzív érzelmeket a férfi megjelenése, amin Kondor kicsit meg is lepődik:

Kondor leült, aztán nem kajánul, még csak nem is érdeklődéssel mondta:

- Nem sikoltoztál, amikor megláttál.
- Nem.
- Még csak meg sem ijedtél. Csak meg se lepődtél. Semmi.
- Miért? – mondta fanyar-vékony, szinte mozdulatlan ajakkal az asszony. – Vagy talán szeretted volna?
- Nem. Nem szerettem volna. Csak úgy gondoltam...
- S ha sikítok, az jobban esett volna? – billentette meg a fejét a nő.
- Talán.
- Mert akkor lecsillapítottál volna. Duruzsoltál volna meg minden. Meg magyaráztál volna...
- Megmagyaráztam volna – dűnnyögte a férfi.
- De így, hogy semmi...

6 MÓZES, *Történet falkányi kutyával*, 94.

7 MÓZES, *Egy történet vége = Füstkorom*, 5.

– Így... valóban... semmi...

– Ne haragudj – mondta az asszony. – Nem tudok sikítani.

Még félni sem.⁸

A szenttelen beszélgetést követően az asszony megmutatja a jól látható heget a bordái között, majd mindketten egyetértően abban, hogy a szúrás nem volt szakszerű, tulajdonképpen „kontár munka”.

A *Közkegyelem* az előbbi novellához hasonlóan a börtönből szabaduló gyilkos történetészmájára épül. Butyko Tánya, a roma származású tervezőintézeti rajzoló megtudja, hogy első szerelme, Pandula András, aki évekkal ezelőtt meggyilkolta Tánya akkori élettársát, közkegyelemmel szabadlábra került. A fiatal nőn egyre jobban elhatalmasodik a meggyőződés, hogy első szerelme megkeresi és bosszút áll hűtlenségéért. Hisztérikussá fokozódó félelme valószínűleg abból fakad, hogy úgy érzi, megtagadta identitását. Elhatározza, hogy kimegy apja elhagyott, városszéli putrijába, és ott várja be Pandula bosszúját. Jelenlegi élettársa és annak barátja elkísérik az elhagyott cigánytelepre, de miután eredménytelenül próbálják rábírní a hazatérésre, némi tanakodás után otthagyják. Bár felmerül bennük, hogy Pandula esetleg valóban meggyilkolhatja Tányát, végül elhessegetik ezt a kellemetlen gondolatot, és sorsára hagyják a lányt. A barát felveti, hogy Tánya élettársa, aki újságíró, esetleg megírhatná az esetet novella formájában.

A *Tükörtánc* cselekményében az alvilág szabályai szerint történnek az események, ahol az érzelmek helyett a nyers erő és a csupaszig érdekek határozzák meg az események menetét. A *Füstkorom* cselekménye azzal indul, hogy a kiküldött és az őt szállító sofőr a város felé közeledve akasztott embert pillant meg az erdőszélen. A kiküldöttet megrázza a látvány, a sofőr azonban érdektelen marad, megtagadja, hogy segítsen a hulla levágásában, és azt is jelzi, ha a kiküldöttnek mégis sikerülne levágni a tetemet, ő semmiképpen nem szállítja be a hullát a városba. Ennek hallatán a kiküldött ugyan felháborodott, „de titokban hálás volt a sofőrnek, hogy ilyen határozottan döntött”.⁹ A sofőr ezek után még viccelődik is az esettel, amikor útközben a kiküldött megkérdezi, hogy milyen fák azok, amelyeket éppen akkor lát, a sofőr így válaszol: „Akasztófák! – aztán hosszasan hahotázott, mintha nagyon humoros lenne ez az egész.”¹⁰ Amikor a kiküldött bejelenti a halálesetet a polgár-

8 *Uo.*, 6.

9 *Uo.*, 167.

10 *Uo.*, 170.

mesternek, az „csaknem közönyösen” kérdez rá a helyszínre, „mintha valami, nem túl érdekes ügyvitelről lenne szó”.¹¹ A város egyetlen lepusztult szállodájának portása így biztatja a kiküldöttet, a hotel egyetlen vendégét, miután elcsodálkozik, hogy valaki betévedt az elképesztő állapotban lévő épületbe: „Ha szüksége lenne valamire, ne forduljon bizalommal hozzám!”¹²

A *Szeptember végi csontzúzás* retrospektív, autodiegetikus elbeszélése az egykori szereplői perspektívát, a gyermek nézőpontját helyezi előtérbe. A sintértelep mellett felnőtt kisfiú szeretett csatangolni a krematóriumi maradványokból felgyűlt, kiterjedt csontmezőn, s kedvenc foglalatossága az volt, ha maga is részt vehetett a csontok szétzúzásával megbízott Varas nevű szereplő munkájában. A felidézett események idején nemcsak a kutyákat fogták be, hanem az embereket is gyakran vitték el ballonkabátos emberek. Egy napon a kisfiú édesapját is letartóztatják az állambiztonságiak. Öccse elsírja magát, az ő reakciója azonban váratlan:

– Elvitték apát? – kérdezted reménykedve, mert még kora délután volt.

– Igen – hüppögte rád sem pillantva.

– De kocsival! – tetted hozzá egy picit büszkén.

Bólintott.

– Messzire? – nőtt benned a remény.

– Ühüpp.

Az öcséd már felrágatta a tiszta alsót és abbahagyta a bögést.

Intettél: lehet menni a Besei útra.¹³

Az idősebb fiút, az elbeszélő egykori énjét nem érdeкли édesapja sorsa, holott öccséhez hasonlóan sejti, hogy apja veszélyben van. Csupán saját meghökkenítő kedvtelésével látszik törődni, mielőbb csontokat akar törni. A szöveg a maga ideális olvasójának megrökönyödését azzal igyekszik fokozni, hogy újra szóhoz juttatja a fiú megelégedését. Amikor Varas megkérdi az apát emlegető hüppögő testvért hallva az idősebb fiútól, hogy elvitték-e az édesapjukat, az így felel: „El, hálistennek, azért lehetünk itt.”¹⁴

11 *Uo.*, 171.

12 *Uo.*, 179.

13 MÓZES, *Szeptember végi csontzúzás* = *Uő.*, *Yesterday, Az oroszlán Hava és egyéb történetek*, Kriterion, Bukarest, 1990, 54.

14 *Uo.*, 56.

A legutóbbi példa olyan szituációt mutatott be, amikor a közeli családtagok természetes érzelmi kötődésének nyomát sem találjuk a szereplő reakcióiban. Ehhez a viszonyuláshoz áll közel az a Mózes Attila elbeszéléseiben feltűnően gyakran ismétlődő mozzanat, amikor a szeretők kapcsolatából hiányzik az érzelmi intimitás, amikor viszonyuk lényegében csak a szexuális érintkezésre korlátozódik.

A *Napnyugati vándorlás* fiatal cigánylányának az érdeklődését fölkelte a „szőke ember”, esténként a naplemente szemlélésének ürügyén mindig őt nézi, ami a többi romának is föltűnik. Anyja ugyanakkor szemére veti a lánynak, hogy valójában nem is szereti a fiút, csak a különössége vonzza: „– Neked nem is kell. Neked csak úgy kell, mint a Klaudia neved.” A lány csak ennyit válaszol: „Szőke.”¹⁵ Borgó mamó véleménye a cselekmény előrehaladtával beigazolódik. A lány két alkalommal is szeretkezik az idegen fiúval, akinek a sorsa ennek következményeként bizonytalanná válik. Amikor megkérdezi a lányt az eshetőségekről, az szenttelenül arra utal, lehetséges, hogy meg fogják gyilkolni: „Sok itt a hely. Sok itt a szakadék, a sziklarepedés... – felelte kitérően s a múltkori kegyetlen és önző közönnyel a hangjában.”¹⁶

Lökös Egyet azzal próbálják megvezetni a galeri tagjai, hogy azt sugallják, valószínűleg szeretőjének óriás termetű férje lehetett Lökös Kettő gyilkosa. Amikor Egy fölkeresi a családot, világossá válik számára, hogy a férfi tehetetlen, puhány alak. Ikertestvére szeretőjéről pedig kiderül, hogy korántsem sorvadt bele a Kettő halála miatt érzett bánatba, csupán szexpartnere hiányzik neki. Egy úgy gondolja, hogy a nő nimfomán, szinte bárkivel lefeküdne. A közös lerészegedésbe torkolló látogatás után nem megy haza, reggel a nő mellett ébred. Mikor azon töprengett, hogy vajon mi történt köztük az éjjel, „nemsokára választ is kapott a fölriadó asszony lesújtó, dühödtt és gyűlölködő tekintetéből, amely pont úgy fénylett, mint tegnap a lámpavilágnál. [...] Egy hallani vélte, amint a foga között szűri a szót: »Hasadt-tökű!«”¹⁷

A kiküldött a füstös városban tartózkodásának teljes ideje alatt szexuális kapcsolatot tart fenn az ellátására kivezényelt félprostituálttal, akivel valamiféle érzelmi kapcsolata is kialakulni látszik. Ez a szerény érzelmi impulzus azonban gyorsan elsorvad. A kiküldött egyik szeretkezésüket ilyen technikai tárgyilagossággal reflektálja: „Elvira mohó volt, megadó, síkos, önző, hangos, de hamar ernyedő és nagyon

15 MÓZES, *Napnyugati vándorlás = Füstkorom*, 46.

16 *Uo.*, 50–51.

17 MÓZES, *Tükörtánc = Füstkorom*, 105.

hálás. »Az ideális szerető« – gondolta a kiküldött, s rövid kapcsolatra el sem tudott képzelni megfelelőbbet.¹⁸ Amikor az utolsó este közönyös hangon bejelenti, hogy elhagyja a várost, „nem is akart semmiféle szánalmat érezni”.¹⁹ Az asszony erre aljasnak nevezi, majd közli vele, hogy egy utolsó nemi aktusra még feltétlenül igényt tart.

– Erre az éjszakára még jogom van – mondta kihívóan és el-
lentmondást nem tűrően a nő. – Elismered?

Később aztán, elalvás előtt, mély hangon duruzsolta a fülébe:

– Ugye, milyen aljas vagy?²⁰

A szexuális aktus érzelmi lefokozása tekintetében a *Gumimagány* című írás megy a legmesszebbre. Az autodiegetikus narrátor közvetlen, csevegő hangon számol be róla, hogy elvált felesége egy guminőt küldött neki ajándékba Amerikából egy rövid levél kíséretében, melyben mindössze ez állt: „Használd egészséggel!”²¹ A szereplői elbeszélő részletesen beszámol róla, hogyan helyezte a használati utasítást követve szinte teljesen üzemkész állapotba a mesterséges örömforrást. Elsőként a felfújás eseményéről ad plasztikus leírást, amelyet az alábbi, erősen groteszk mozzanattal rekeszt be: „Egy posszantás kíséretében kirántottam a fenekéből a pumpa csövét. Ott térdelt előttem, hívogatóan, négykézlábi pozitúrában, kopaszon-csupaszon, gumianyaszült meztelenül, égnek meredő farral.”²² Az autodiegetikus narrátor ezután ironikusan számba veszi a szóba jöhető pozitúrákat, és figyelmesen áttanulmányozza a tartozékokat: a különböző színű, cserélhető parókákat és fanszörzeteket, s meghallgatja a guminő koponyájában elhelyezett apró magnón lejátszható extatikus hangeffektusokat. A figyelmes vizsgálódás közben párhuzamot von Zsuzsa és mesterséges változata között, mi több, a műhölgyet Susy babának nevezve azonosítja őket egymással: „Hát igen, sejtettem volna: Zsuzsa feküdt előttem, lehunyt szemmel, egy eléggé jól kiválasztott Zsuzsa, csak a haja volt kissé rövidebb, mint amikor utoljára láttam.”²³ Merő csintalanságból benyúl a baba szeméremajkai közé, és fölfedezi, hogy gondos kezek

18 *Uo.*, 207.

19 *Uo.*, 212.

20 *Uo.*

21 MÓZES, *Gumimagány: Ellenpornó* = *Uő.*, *Zsibvásár*, Erdélyi Híradó Kiadó, Előretolt Helyőrség Szépirodalmi Páholy – Ráció, Kolozsvár–Budapest, 2010, 10.

22 *Uo.*, 11.

23 *Uo.*, 12.

a higiénikus, kivethető és mosható hüvelybetétbe egy tubus vazelint is elhelyeztek.

Az olvasó előtt egyre inkább igazolódik az elvált feleség és Susy baba között vont párhuzam. Elsőként nemi aktusaik egy visszatérő mozzanatának felidézése erősít rá erre a megfeleltetésre. Zsuzsa általában minden érzelmi intimitás mellőzésével kínálta fel testét férjének, akárcsak egy tárgyat, hogy saját orgazmusa után szexpartnere is kielégüljön: „[Zsuzsa] legalább annyira figyelmes most, mint akkor, amikor én, a gyöngéd és betegesen monogám férj elodáztam saját örömemet, hogy végigvigyem az övét, s mikor jóllakottan konstatálta beteljesületlen vágyaimat, ugyanazzal a sivár humorral közölte: »Ott a lyuk!«”²⁴ A Zsuzsa meglepetésszerű betoppanását követő események azután végképp eloszlatják az olvasó esetleges gyanúját, hogy az azonosítás alaptalan, s nem más, mint az elhagyott férj frusztrációjából fakadó, rosszindulatú gúnyolódás. Megérkezése után ugyanis Zsuzsa hamarosan vetkőzni kezd, majd így unszolja elvált férjét, hogy lépjen a tettek mezejére: „Na, mire vársz?! A stábra?”²⁵ Az utóbbi rövid kérdéssel a szöveg közvetlen utalást tesz a pornófilmforgatás és az éppen kibontakozó jelenet közötti párhuzamra. Amikor a férfi erogén zónáinak intenzív ingerlése sem hozza meg a kívánt állapotváltozást, az aszszony sértődötten magára kapkodja ruháit, és a *Tükörjáték* korábban már említett jelenetére emlékeztető módon összegzi a történeteket: „Te vén fatökű.”²⁶ A szituáció tehát megfordult: az elvált feleség guminót küldött a szereplői elbeszélőnek, hogy azon élje ki szexuális késztetéseit, a történet zárlatában azonban ő akarja egyfajta biológiai vibrátorként használni élete egykori párját. Ugyanakkor az autodiegetikus narratortól sem idegen a szexuális aktus személytelen, merőben praktikus, pusztán biológiai felfogása. Amikor a Zsuzsával átélt affér előadásának berekesztése után röviden összefoglalja, hogyan telnek azóta napjai, szexuális életével kapcsolatban így fogalmaz: „Néha nőt is felhozok ide, mint bármelyik magányos férfi.”²⁷ Joggal feltételezhető, hogy korábbi önjellemzése („én, a gyöngéd és betegesen monogám férj”) sem nélkülözi az öniróniát.

Mózes Attila novelláinak jellegzetes narratív megoldásai közül azokat igyekeztem közelebbről szemügyre venni, amelyek az idegen-

24 *Uo.*, 13–14.

25 *Uo.*, 15.

26 *Uo.*

27 *Uo.*, 16.

ségtapasztalatot a szereplők sajátos pozicionálása és szokatlan viselkedése révén jelenítik meg. Gyakori alaphelyzet, hogy a novella főhőse szokatlan, számára érthetetlen szabályok szerint működő közegbe érkezik. A főhős pozicionálásának másik jellegzetes változata, amikor a szereplő nem mozdul ki saját világából, ahol kifejezetten otthonosan érzi magát, azonban az ott uralkodó viszonyok szinte provokálják az implicit olvasó normalitásról alkotott elképzeléseit. Újabb változatot képvisel az élettörténetének korábbi helyszínére visszatérő szereplő, aki már nem érzi sajátjának egykori környezetét, idegenül mozog az egykor otthonosnak érzett közegben. A szereplők viselkedése az idegenség érzetét leginkább azzal kelti fel, hogy a figurák a másik ember iránti empátiának többnyire még a minimális jelét sem mutatják. Ennek a sajátos viszonyrendszernek az olvasóra gyakorolt hatása különösen akkor erőteljes, amikor közeli kapcsolatokban érvényesül a szenvtelenség, az önzés és a teljes érdektelenség. A szexualitásra csupaszított intimitás és a családtagok érzelemmentes viszonyainak megjelenítése visszatérő megoldása a novellák narratív poétikájának.